

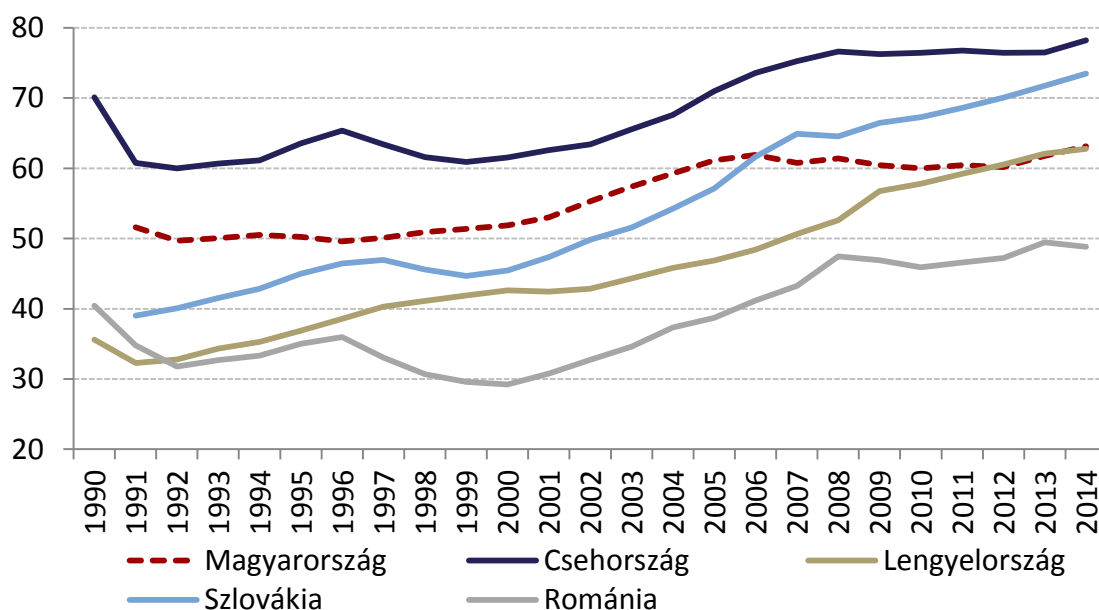
Rippel Géza:

A reálgazdasági konvergencia szakaszai Magyarországon a rendszerváltás óta

Magyarország a rendszerváltás óta összességében konvergált az euroövezet fejlettségi szintjéhez, azonban az elmúlt 25 évben fenntartható felzárkózás csak rövid időszakokra volt jellemző. Az egyes időszakokban követett növekedési modell szoros kapcsolatot mutatott a regnáló kormányok gazdaságpolitikai értékvalasztásával. A válság előtti, később fenntarthatatlannak bizonyuló felzárkózás jelentős eladósodással járt, ami a kilábalás időszakában lezajló mérlegkiigazítási folyamatok következtében tartósan visszavetette a válság miatt egyébként is mérséklődő gazdasági teljesítményt. Előretekintve, a sikeres és fenntartható konvergenciát a strukturális reformok támogatják, amelyek fókuszaként elsősorban a munkaerő-piaci tendenciák és a termelékenység javítása tekintetében adódik a legnagyobb tér.

A gazdasági felzárkózás a közgazdászok és gazdaságpolitikusok egyik leggyakrabban említett és legtöbbet elemzett fogalma. Az országok fejlettségét a szakirodalom és a nemzetközi gyakorlat jellemzően az **egy főre jutó GDP** nagyságával adja meg, így a gazdaságok konvergenciafolyamatai leginkább ezzel a mutatóval ragadhatóak meg. A 2008/2009-es válságot megelőzően a gazdaságok hosszú távú növekedési képességével és a reálgazdasági konvergenciával foglalkozó elemzések elsősorban a gazdaságok kínálati kapacitásaira (munka, tőke, technológia) és azok optimális felhasználására fókuszáltak. A világgazdasági válság tapasztalatai azonban nyilvánvalóvá tették, hogy a **pénzügyi egyensúlyokat tartósan megbontó növekedési pályák hosszú távon fenntarthatatlanok**, így a kínálati kapacitások mellett előtérbe került a finanszírozás kérdése is.

1. ábra: Euroövezethez viszonyított konvergencia
(egy főre jutó PPP alapú GDP az euroövezet arányában, százalék)

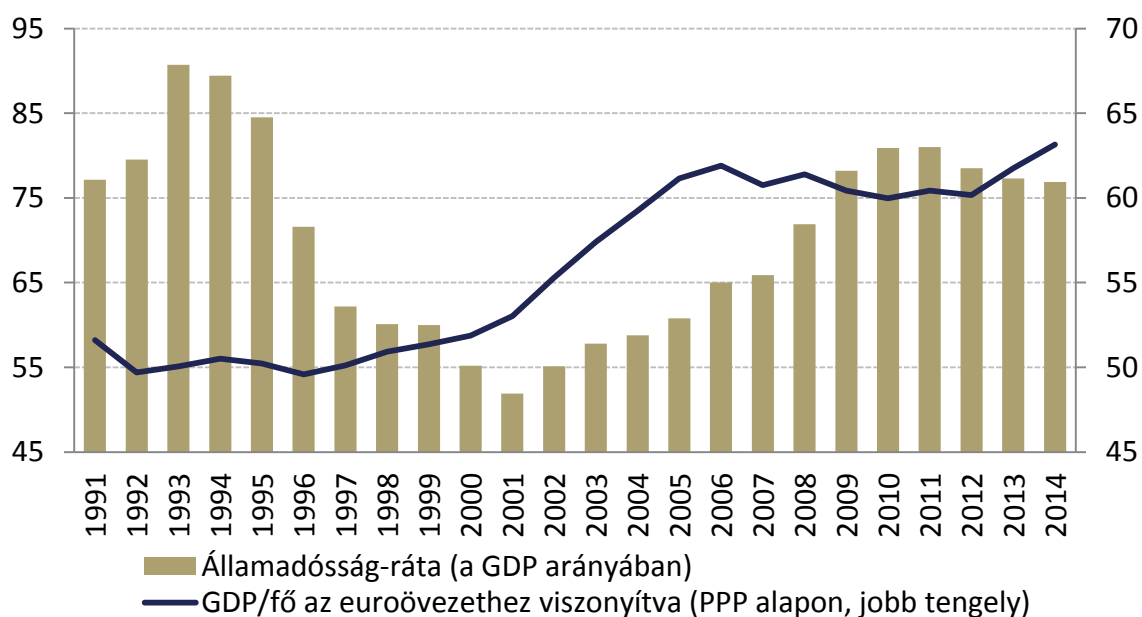
Megjegyzés: 2014-re vonatkozóan MNB számítás

Forrás: WDI

Aktuálisan fenntartható növekedési pálya alatt azt a potenciális növekedési pályát értjük, amely az erőforrások (munka, tőke, technológia) hatékony kihasználása mellett a pénzügyi egyensúlyt is fenntartja, így nem vezet túlzott mértékű adósságráták kialakulásához. A fenntartható növekedés ezen értelmezése a válságot követően számos gazdaságban, így hazánkban is újraértékeli a konvergenciafolyamat megítélését. **Magyarország a rendszerváltást követő 25 évben összességében közeledett az euroövezet fejlettségi szintjéhez.** Ugyanakkor a periódus második felében a felzárkózás üteme érdemben elmaradt a régió más országaitól, így hazánk nem tudta kihasználni az uniós csatlakozás nyújtotta kivételes lehetőségeket (1. ábra).

A hazai konvergencia időszaka több szakaszra osztható. Az első periódus a rendszerváltást követő évek **transzformációs időszakaként** jelölhető meg. A korábbi exportpiacok összeomlása, az alacsony termelékenységgel működő vállalati szektor kiárazódása mérsékelt GDP növekedést tett lehetővé, ami az örökölt, indulóhelyzetben is magas adósságokkal párosulva a külső és belső adósságok fenntarthatóságának gyors felborulását okozta. A periódus lezárulását az 1995-ben meghirdetett, Bokros-csomagként ismert intézkedés-sorozat jelentette. A kiigazítás eredményeként javult a gazdaság egyensúlyi helyzete, azonban jelentős reálgazdasági költségekkel is járt, amely visszafogta a konvergenciát ebben az időszakban (2. ábra).

2. ábra: Konvergencia és államadósság Magyarországon (százalék)

Megjegyzés: 2014-re vonatkozóan a GDP/fő esetén MNB számítás

Forrás: WDI, Eurostat

1997 és 2005 között egy gyors növekedést mutató periódus következett, a gazdasági növekedés éves átlagban némileg a 4 százalékot is meghaladta. **Azonban ez a periódus a pénzügyi fenntarthatóság szempontjából egyértelműen két szakaszra bontható.** Míg az első – 1997 és 2001 közötti – időszakban a gyors növekedés a külső és belső egyensúly megtartása és az államadósság csökkenése mellett következett be, addig a 2002 és 2006 közötti időszakban a gazdaság romló strukturális helyzetét egyre inkább a belföldi szereplők (főként a költségvetés, kisebb részben a háztartások) növekvő eladósodása fedte el. Így összességében finanszírozási szempontból az első

periódusban a gazdasági felzárkózás fenntartható, míg a második időszakban fenntarthatatlan módon ment végbe. **A fenntarthatatlan növekedési modell korrigálását 2008-at követően tovább súlyosbította a világgazdasági válság, így 2006-tól 2010-ig a magyar fejlettségi szint távolodott a fejlett európai országokétól.**

2010 és 2014 közötti negyedik periódus a válságból való kilábalás időszaka, amelyet a GDP évenkénti 1,2 százalékos növekedése jellemezte. A válság előtti években követett fenntarthatatlan növekedési modell kiigazításának az árát a válságból való hosszú kilábalási szakaszban fizette meg a magyar gazdaság. A régió más országaival szemben felzárkózásunk tartós elakadását a megelőző évek magas adósságainak elhúzódó kiigazítása magyarázta.

A válság előtt követett növekedési modell mind a finanszírozást, mind a termelési tényezők felhasználását tekintve **fenntarthatatlannak bizonyult**. Számításaink szerint a **2002 és 2008 közötti időszakban** Magyarország a pénzügyi egyensúlyt megőrző potenciális növekedési lehetőségeinél évente átlagosan **0,4–0,5 százalékponttal nagyobb mértékben növekedett**. Ennek következményeként a pénzügyi egyensúly helyreállítására tett erőfeszítések hatására a **2009 és 2013 közötti periódusban** a válság miatt egyébként is mérséklődő egyensúlyi növekedési lehetőségektől elmaradva bővült a magyar gazdaság. Fenntartható növekedési pályán a kilábalási periódusban a megvalósultnál évente átlagosan **1,2–1,5 százalékponttal magasabb GDP bővülést figyelhettünk volna meg**. A válság előtti évek fenntarthatatlan növekedési modellje tehát negatívan befolyásolta a kilábalási időszak gazdasági teljesítményét. Összességében egy pénzügyi egyensúlyt megőrző növekedési pályán a magyar gazdaság 2002 és 2013 között **évente átlagosan 0,3 százalékponttal magasabb növekedési ütemet érhetett volna el**, amely gyorsíthatta volna a konvergenciát.

Az egyensúlyi helyzet stabilizálását követően felzárkózásunk 2013-ben újraindult, és az aktuális előrejelzések szerint **Magyarország felzárkózása folytatódhat az euroövezet tagországaihoz**. Az euroövezet potenciális kibocsátása átlagosan 1–1,5 százalékkal bővíthet az elkövetkezendő évtizedekben, míg Magyarország potenciális növekedése 2,5 százalék körül alakulhat. A konvergencia fenntarthatóságát egyfelől a termelési tényezők optimális kihasználása, továbbá a pénzügyi egyensúly (folyó fizetési mérleg egyenlege, költségvetési egyenleg) megőrzése biztosíthatja.

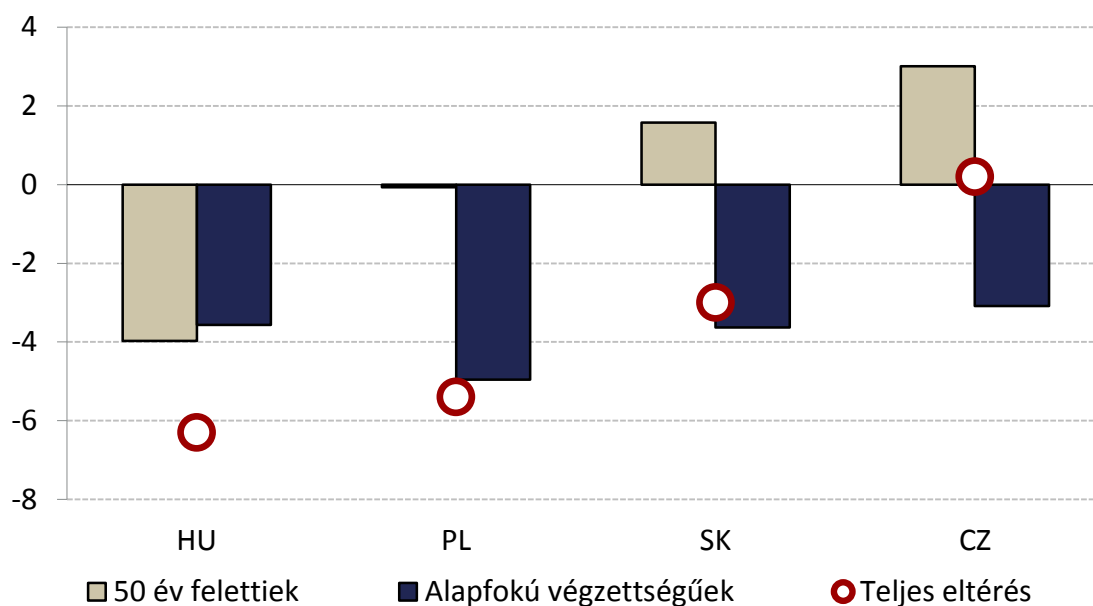
Az elmúlt fél évszázadban **sikeres felzárkózást mutató országok** csoportjának összetételében jelentős heterogenitások azonosíthatóak a demográfiát, nyersanyagokkal való ellátottságot, valamint az állami szerepvállalást illetően. **A sikeres konvergencia közös jellemzője azonban az erős tőkefelhalmozás és a termelékenység javulása volt**. A felzárkózás időszakában ezen országok körében a beruházási ráta tartósan 25 százalék körül alakult. Az új technológiák adaptálása, a globális kereskedelemben való aktív részvétel, valamint az innováció és oktatás támogatása a termelékenység növekedésén keresztül járult hozzá a konvergenciához. **A tartós és fenntartható felzárkózást Magyarország tekintetében tehát a strukturális reformok folytatása támogathatja.**

A reformok fókuszaként a **munkaerő-piaci aktivitás és a termelékenység javítása** tekintetében adódik a legnagyobb tér. Az aktivitási ráta folyamatosan emelkedett az elmúlt években, de továbbra is az euroövezet átlaga alatt marad, míg az egy munkaóra alatt előállított hozzáadott érté-

ket tekintve a **magyar vállalatok termelékenysége mindössze 60 százaléka az euroövezet átlagának.**

A **demográfiai és aktivitási tendenciák kezelése** esetében középtávon a 2010-et követően életbelépő munkaerő-piaci intézkedések pozitív hatásai még érvényesülhetnek, azonban hosszú távon további intézkedések hiányában a népességfogyás válhat meghatározóvá. Az aktivitást illetően a nyugdíj előtt állók és az alacsonyan képzettek körében mutatkozik jelentősebb munkaerő-tartalék, amely csoportok munkaerő-piaci bevonásával emelhető a gazdaság teljesítőképessége (3. ábra).

3. ábra: Egyes csoportok hozzájárulása az aktivitási ráta EU-15-től vett eltéréséhez (2014-ben a 15-64 évesek körében, százalékpont)

Megjegyzés: az oszlopok által reprezentált csoportok egymással átfedhetnek
Forrás: Eurostat alapján MNB számítás

Hosszú távon a gazdasági növekedés egyik alapvető forrása a **humán tőke felhalmozása és a termelékenység javítása**, így az **oktatás** és K+F tevékenységek támogatása élénkítheti a gazdasági növekedést. A 25-65 éves korosztályban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 23,4 százalék Magyarországon, míg az EU-28 átlagában ez 29,3 százalék; az elmaradás nagyobb a fiatalok körében. Az alacsonyan képzett munkaerő aktivitásának növeléséhez az oktatási rendszer és szakképzés folyamatos fejlesztése szükséges.

A **kutatás és fejlesztési támogatása** szintén meghatározó eleme a hosszú távú gazdasági növekedésnek. A K+F kiadások összege Magyarországon elmarad az innovatív gazdaságokhoz viszonyítva. Magyarország a kutatás-fejlesztésre fordított összegek nagysága alapján az európai középmezőnyben áll, ám a legsikeresebb gazdaságok közel kétszer ekkora összeget fordítanak GDP-arányosan K+F-re. A magán és az állami finanszírozású K+F egyaránt elmarad az EU átlagától.

„Szerkesztett formában megjelent az *mfor.hu* oldalon 2015. szeptember 4-én.”